

Horváthová, Eva; Soják, Marián

Neolitické a eneolitické osídlenie puklinovej jaskyne na Dreveníku pri Žehre

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. M, Řada archeologická. 2012, vol. 61, iss. M17, pp. [185]-209

ISBN 978-80-210-6113-2

ISSN 1211-6327

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125764>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

EVA HORVÁTHOVÁ – MARIÁN SOJÁK

NEOLITICKÉ A ENEOLITICKÉ OSÍDLLENIE PUKLINOVEJ JASKYNE NA DREVENÍKU PRI ŽEHRE

Pri speleoarcheologickom výskume Puklinovej jaskyne v travertínovom komplexe Dreveník (kaster obce Žehra) boli objavené nové jaskynné priestory v dĺžke 150 m. V závalových vrstvách, ktorými speleológovia prenikli do novoobjavených priestorov, sa našli archeologické nálezy, analyzované v predložennom príspevku. Nálezy pochádzajú z poškodenej kultúrnej vrstvy. Bolo zistené ojedinelé osídlenie nositeľmi kultúry s mladšou lineárnou keramikou, železovskej a bukovohorskej kultúry. Dominuje eneolitické osídlenie badenskou kultúrou, analýze jej keramiky je v práci venovaná hlavná pozornosť. Tejto kultúre patria aj nálezy zo starších výskumov, deponované v Slovenskom múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši, okrem iného aj nálezy antropologického charakteru.

Slovensko – jaskyňa – neolit – eneolit – materiálna kultúra

The Neolithic and Eneolithic settlement in the Puklinová jaskyňa cave in Dreveník, near Žehra (eastern Slovakia). During speleo-archaeological research into the Puklinová jaskyňa cave in the travertine complex of Dreveník, in the cadastral zone of Žehra, new, 150 m long spaces were discovered. In the cave-ins which speleologists dug through to penetrate into the newly-discovered spaces, prehistoric artefacts were found. These finds come from disturbed cultural layers. The cave was sporadically settled by people of the Linear Ceramic Culture, the Železovce Culture, and the Bükk Culture. The Eneolithic settlement of the Baden Culture prevailed, and the main focus of the work is devoted to the pottery of this culture. Some finds (including anthropological material) from previous research activities, which are deposited in the Slovak Museum of Nature Protection and Speleology in Liptovský Mikuláš, also belong to this culture.

Slovakia – cave – Neolithic – Eneolithic – material culture

---

1. Úvod

V travertínovom komplexe Dreveník, ležiacom na rozhraní chotárov obce Žehra a mesta Spišské Podhradie, je dnes evidovaných asi 57 krasových foriem – horizontálnych i vertikálnych (t. j. priepastí). Na neustále stúpajúcom počte miestnych jaskýň majú zásluhu predovšetkým speleológovia, zoskupení

Obr. 1. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. 1 – vchod; 2 – priestor jaskyne za Ohniskovou sieňou; 3 – stredná úroveň; 4 – spodná úroveň. Foto F. Mihál’.

v Slovenskej speleologickej spoločnosti – v Speleoklube Cassovia (bratia Peter a Štefan Šusterovci) a Slovenský raj (pod vedením Františka Mihála). Tí, najmä za posledných 5 rokov, intenzívne speleologicky skúmajú všetky tunajšie známe, resp. objavujú dosiaľ neznáme jaskyne. Keďže na vrchole Dreve-

Obr. 2. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. 1 – Ohnisková sieň; 2 – kovové mreže vo vchode.

nika je husté polykultúrne osídlenie (vrátane badenského opevneného sídliska a slovanského hradiska; *Novotný – Kovalčík 1969*), výskum jaskýň sa realizuje v úzkej spolupráci s Archeologickým ústavom SAV Nitra (*Soják – Mihál' 2007*). Spomedzi doložených jaskýň patria medzi najdôležitejšie archeologické lokality Dvojvchodová jaskyňa, Esovitá jaskyňa, Hlboká priepasť, Ladová jaskyňa, Strecha, Šusterova priepasť a v neposlednom rade Puklinová jaskyňa (obr. 1: 1–4; 2: 1; *Soják 2007*, 127 nn.). Práve posledne spomenutá jaskyňa sa stala terčom pravidelného devastovania amatérskymi výkopmi. Aby sa zamedzilo pokračovaniu jej poškodzovania, v r. 2008 sa vchod do tejto jaskyne uzavrel uzamknuteľnou kovovou mrežou (obr. 2: 2).

V priebehu rokov 2006–2008 sa počas speleologických prác v Puklinovej jaskyni objavili dosiaľ neznáme jaskynné priestory (*Mihál' 2008*). Počas prekopávania sa do týchto priestorov (cez hlinito-kamenné závaly) sa našiel početný nálezový materiál, ktorého analýza je predmetom predloženého príspevku.

2. Opis jaskyne a história výskumu

Ide o rozsadlinovú jaskyňu na pukline severozápadno-juhovýchodného smeru. Vchod (525 m n. m.) je po úzkej priečnej pukline na južnom okraji travertínového masívu Dreveníka, v stene menšieho, dnes už nefunkčného lomu. Svojou doneďavna známou celkovou dĺžkou (220 m) patrila k tým najväčším v rámci Dreveníka (*Bella – Hlaváčová – Holúbek 2007*, 26, č. 369). V r. 2007 sa v časti Ohnisková sieň podarilo bratom Šusterovcom preniknúť do nových priestorov. Objavilo sa pokračovanie hlavných trhlín prebiehajúcich v juhovýchodnom smere. Zostupom na dno objavili labyrint trhlín a ďalšiu paralelnú puklinu orientovanú v smere severozápad-juhovýchod (šírka puklín 1–2 m, výška 5–10 m). Zameralo sa tak ďalších cca 150 m nových chodieb, čím sa celková dĺžka jaskyne priblížila k 400 m (obr. 4; *Mihál' 2008*, 38). Archeologický materiál pochádza výlučne zo závalov medzi starými a novoobjavenými priestormi.

Obr. 3. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. Eneolitická sekerka.

V r. 1951 v jaskyni uskutočnil zisťovací výskum J. Bárta, ktorý popri antropologických nálezoch objavil prevažne eneolitický nálezový materiál, reprezentujúci badensku kultúru (Bárta 1958). V r. 1955 našli L. Bánesz a J. Pavúk v Ohniskovej sieni okrem črepov badenskej kultúry zdobený črep železovskej kultúry. Ďalšie eneolitické fragmenty, ako aj neolitický úžitkový črep, odtiaľto pochádzajú z prieskumu J. Krišandu v r. 2000. Z prieskumov v rokoch 2000–2002 pochádza čepeľ z jurského pazúrika „G“, kremenný otlkač, zlomok kamennej podložky, osteologický materiál a drobné kovové výrobky z novoveku, pričom z keramiky dominujú črepy badenskej kultúry. Skromne sú zastúpené zlomky zo staršej až strednej doby bronzovej (Soják 2007, 131). Viaceré eneolitické nálezy z Puklinovej jaskyne priebežne zachraňovali bratia Šusterovci počas opakovaných speleologických prác. V rokoch 2002 až 2008 sa jaskyňa postupne podrobne zdokumentovala, vrátane novoobjavených priestorov (pod vedením F. Miháľa).

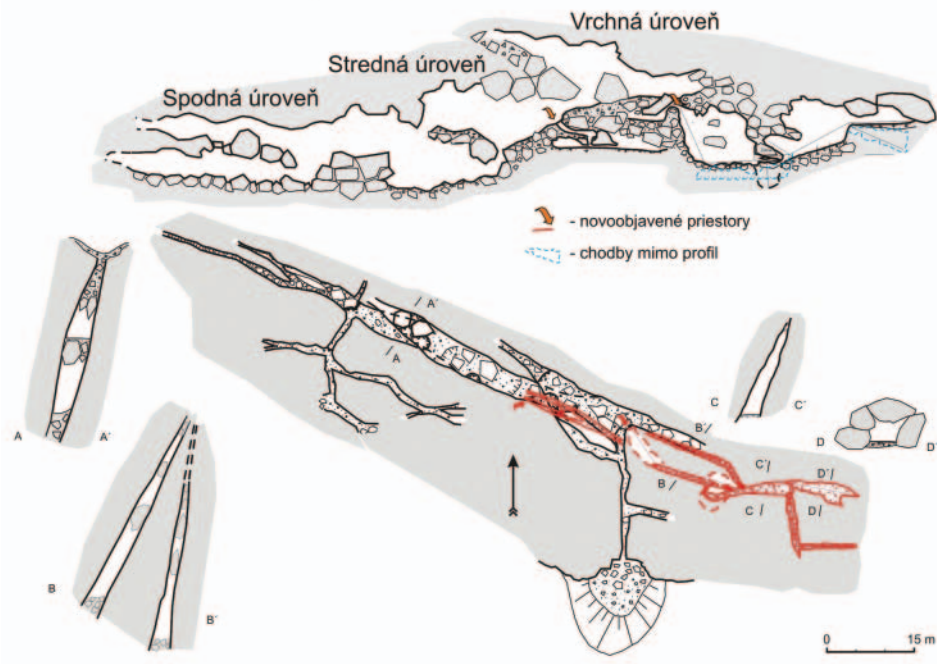
Nálezy zo starších terénnych aktivít sú uložené v Slovenskom múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši. Výskyt podstatných fragmentov ľudských kostí umožňuje predpokladať v jaskyni regulárne pohrebisko, podľa najvýraznejšieho eneolitického osídlenia datované najskôr do badenskej kultúry (Bárta 1983, 31). Prítomnosť poškodených ohnísk, podľa ktorých je pomenovaná aj najpriestrannejšia Ohnisková sieň, indikuje jej primárne, rozhodne však nie bezvýhradne sekundárne osídlenie (splavené z vrcholu Dreveníka), ako to predpokladal J. Skutil (1951). V predloženom príspevku analyzovaný nálezový materiál (z výskumu 2006–2008) patrí rozhodne k najreprezentatívnejším spomedzi dosiaľ získaných nálezov z Puklinovej jaskyne.

Puklinová jaskyňa

Dreveník, k.ú. Žehra

Dokumentoval: F. Mihál, O. Miháľová, P. Hovorka, 2002
F. Mihál, O. Miháľová, P. Šuster, Š. Šuster, 2008

Obr. 4. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. Zameranie jaskyne s novoobjavenými priestormi. Šípky označujú aj miesta archeologických nálezov z r. 2006–2008 (podľa F. Miháľa a kol.).

3. Popis nálezov z Puklinovej jaskyne

Študovaný nálezový súbor obsahuje 655 ks pravekých črepov, 2 takmer celé šálky, 5 rekonštruovaných nádob, 3 prasleny, 1 novoveký črep, 1 kamennú sekerku, 1 rádiolaritovú čepeľ, 2 fragmenty pieskovcových podložiek, 2 zlomky pieskovcových brúsikov, 1 kamenný otlkač, 1 kremenný okruhliak, 1 kostené dlátko, 1 fragment výsady parohu, 1 korýtko riečne, uhľíky a zoologický materiál. Nálezy sú uložené v Archeologickom ústave SAV Nitra, pracovisko Spišská Nová Ves.

Keramika (výber)

1. Rekonštruovaná šálka bez hrdla so širokým, mierne zaobleným telom a vysoko nad okraj presahujúcim pásikovým uchom. Bez výzdoby. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba hnedá, miestami sivohnedá. Predpokladané rozmery: výška bez ucha cca 5,4 cm, priemer ústia cca 12,2 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 1: 1).

2. Šálka bez hrdla s mierne zaobleným telom aj dnom. Nad okraj pôvodne presahovalo páškové ucho, ktoré sa nezachovalo. Bez výzdoby. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Rozmery: výška bez ucha 4,5 cm, priemer ústia 5,4 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 1: 2).
3. Fragment výrazne profilovanej šálky s vyhnutým hrdlom a širokým stlačeným telom. Nad okraj pôvodne presahovalo páškové ucho, ktoré sa nezachovalo. Telo zdobia zvislé široké kanelúry. Vonkajší a vnútorný povrch leštený. Materiál – jemne preplavená hlina. Farba sivohnedá. Rozmery: výška bez ucha 6,4 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 1: 3).
4. Šálka bez hrdla s oblým telom a mierne vyhnutým ústím. Nad okraj pôvodne presahovalo páškové ucho, ktoré sa nezachovalo. Bez výzdoby. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Rozmery: výška bez ucha 4 cm, priemer ústia 8,3 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 1: 4).
5. Šálka bez hrdla s oblým telom a vyhnutým ústím. Telo zdobia zvislé široké kanelúry. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivohnedá. Rozmery: výška bez ucha 4,8 cm, priemer ústia 9,2 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 1: 5).
6. Rekonštruovaná hrncovitá nádoba s baňatým telom a zúženým hrdlom. Pri ústí a na rozhraní hrdla a tela sa nachádzajú plytké jamky usporiadané do dvoch línií. Na maximálnej vydutine tela sa zachoval jeden oválny výčnelok s vertikálnym otvorom. Povrch hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba tehlovo hnedá. Rozmery: výška 22 cm, priemer ústia 13,7 cm, priemer max. vydutiny 22,4 cm, priemer dna 9,1 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 1: 6).
7. Rekonštruovaná miniatúrna nádoba v tvare misy s mierne zaobleným dnom. Bez výzdoby. Povrch nedbalo upravený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Rozmery: výška 2,2 cm, priemer ústia 5,6 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 2: 1).
8. Fragment miniatúrnej nádoby v tvare misy s plochým dnom. Bez výzdoby. Povrch nedokonalou upravený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Rozmery: výška 1,7 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 2: 3).
9. Fragment dna a časti tela pravdepodobne z hrncovitej nádoby. Bez výzdoby. Povrch nedbalo upravený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 2: 5).
10. Fragment dna a časti tela tenkostennej nádoby. Bez výzdoby. Povrch hladný. Materiál piesčítý s výraznou prímiesou sludy. Farba sivohnedá. Datovanie: eneolit/doba bronzová? (tab. 2: 7).
11. Fragment dna z hrncovitej nádoby. Povrch zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 2: 10).
12. Fragment dna z hrncovitej nádoby. Povrch zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčítý. Farba tehlovo hnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 2: 11).
13. Črep z väčšej nádoby s vysokým hrdlom. Výzdoba pozostáva z hlbokých jamiek situovaných na rozhraní hrdla a tela. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá na vonkajšej a hnedá na vnútornej strane. Datovanie: badenská kultúra (tab. 3: 1).
14. Fragment džbánka s baňatým telom. Ucho sa nezachovalo. Telo zdobia kanelúry v kombinácii s jamkami, ktoré vytvárajú jednu horizontálnu a dve vertikálne línie. Povrch hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 3: 2).
15. Črep z väčšej nádoby s extrémne rozšíreným telom. Jeho povrch zdobia striedajúce sa skupiny hlbokých kanelúr a vpichov. Povrch nedbalo upravený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba svetlohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 3: 3).
16. Črep z nádoby so širokým telom. Jeho povrch zdobia striedajúce sa skupiny hlbokých kanelúr a vpichov. Povrch len minimálne hladný, nedokonalou upravený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 3: 4).
17. Fragment džbánka s mierne vyhnutým okrajom a baňatým telom. Ucho sa nezachovalo. Okraj a telo zdobia presekávané plastické lišty v kombinácii s kanelúrami. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 3: 5).

18. Fragment džbánka s vyšším hrdlom. Výzdobu tvoria jamky situované pod okrajom a hrdlom. Povrch precízne hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 3: 6).
19. Črep z tela stredne veľkej nádoby. Zdobený zvislými a šikmými kanelúrami a jednou pretláčanou plastickou lištou. Povrch hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčitý. Farba tmavohnedá na vonkajšej a tehlovo hnedá na vnútornej strane. Datovanie: badenská kultúra (tab. 4: 1).
20. Črep z hrdla väčšej nádoby zdobený radom jamiek pod okrajom. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba v odtieňoch hnedej. Datovanie: badenská kultúra (tab. 4: 2).
21. Črep z hrncovitej nádoby s jemne zaobleným telom. Nižšie pod okrajom sa nachádzajú šikmé jamky usporiadané do radu. Telo má zdrsnený povrch. Materiál hlinito-piesčitý. Farba v odtieňoch hnedej. Datovanie: badenská kultúra (tab. 4: 3).
22. Črep z hrdla väčšej amforovitej nádoby. Zdobený radom jamiek pod okrajom. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 4: 4).
23. Sekundárne prepálený črep z hrncovitej nádoby so šikmými jamky pod okrajom. Povrch tela je zdrsnený plytkým ryhovaním. Materiál hlinito-piesčitý. Farba po prepálení sivočierna. Datovanie: badenská kultúra (tab. 4: 5).
24. Črep z hrdla väčšej amforovitej nádoby s tunelovým uchom. Výzdoba pozostáva z jamiek zoradených do línií, ktoré v celkovej kompozícii vytvárajú motív uzavretej kazety. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 4: 6).
25. Črep z okraja hrncovitej nádoby s mierne zaobleným telom. Hornú časť zdobí pretláčaná plastická lišta. Povrch tela je zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 1).
26. Črep z okraja hrncovitej nádoby s mierne zaobleným telom. Pod okrajom je naznačený plastický výčnelok. Povrch tela je zdrsnený. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 2).
27. Črep z okraja hrncovitej nádoby. Hornú časť zdobí úzka plastická lišta s pretláčaným povrchom. Telo je zdrsnené slamovaním. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivá na vonkajšej a tehlovo hnedá na vnútornej strane. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 3).
28. Črep z okraja hrncovitej nádoby. Hornú časť zdobí plastická lišta s pretláčaným povrchom, pod ňou sú naznačené ryhy. Materiál hlinito-piesčitý. Farba hnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 4).
29. Črep z okraja hrncovitej nádoby. Povrch je zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 5).
30. Črep z okraja hrncovitej nádoby s oválnym plastickým výčnelkom, pod ním sa nachádzajú nepravidelné šikmé ryhy. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 6).
31. Črep z okraja hrncovitej nádoby s výrazným plastickým výčnelkom, povrch pod ním je zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 7).
32. Sekundárne prepálený črep z okraja hrncovitej nádoby s mierne zaobleným telom. Hornú časť zdobí krátka plastická lišta s pretláčaným povrchom, pod ňou je telo zdrsnené slamovaním. Materiál hlinito-piesčitý. Farba hnedosivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 8).
33. Črep z hrncovitej nádoby. Pod okrajom sa nachádzajú nepravidelné vpichy a zdvojený plastický výčnelok. Povrch je zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 9).
34. Črep z tela hrncovitej nádoby. Zdobený zvislou pretláčanou plastickou lištou. Povrch tela je zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 10).
35. Črep z hrncovitej nádoby. Pod okrajom sa nachádzajú pozdĺžne vpichy a oválny plastický výčnelok. Povrch tela je zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 5: 11).

36. Zlomok ucha s čiastočne zachovaným gombíkovitým výčnelkom a vedľajšími hlbokými zárezmi. Povrch gombíkovitého výčnelku nezdobený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 1).
37. Zlomok ucha typu Viss s hrotitými výčnelkami a hlbokými zárezmi. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba svetlohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 2).
38. Fragment miniatúrnej nádoby so zachovaným pásikovým uchom. Okraj nad uchom je vyvýšený a presekávaný podľa vzoru plastickej výzdoby typu Viss. Po oboch stranách ucha sa nachádzajú ryhy. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 3).
39. Fragment misy s pásikovým uchom a štyrmi gombíkovitými výčnelkami. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 4).
40. Zlomok pásikového ucha zdobený postrannými jamkami a kanelúrami. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 5).
41. Črep z tela nádoby zdobený plochým gombíkovitým výčnelkom a postrannými jamkami. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 6).
42. Črep z misy. Z vnútornej strany má pretláčaný okraj, vonkajší povrch zobia šikmé kanelúry. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 7).
43. Črep z okraja misy. Nízke hrdlo zdobí rytý triangulárny motív s hrotmi orientovanými nadol, pod nimi sa nachádzajú jamky. Povrch hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 8).
44. Črep z misovitej nádoby s prevŕtaným otvorom. Z vnútornej strany má pretláčaný okraj, vonkajší povrch zobia zvislé ryhy. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 9).
45. Črep z okraja nádoby zdobený jamkami a širokými kanelúrami. Povrch hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 10).
46. Črep z menšej nádoby. Z vnútornej strany má pretláčaný okraj. Vonkajšia výzdoba pozostáva z kanelúr usporiadaných do triangulárneho motívu. Povrch hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 11).
47. Črep z okraja nádoby zdobený jamkami a širokými kanelúrami. Povrch hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivočierna. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 12).
48. Črep z tela nádoby zdobený ryhami. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 13).
49. Črep z tela nádoby s notovou výzdobou. Povrch leštený. Materiál hlinitý. Farba sivá. Datovanie: kultúra s mladšou lineárnou (notovou) keramikou (tab. 6: 14).
50. Črep z tela nádoby zdobený radmi jamiek a plastickými lištami s pretláčaným povrchom. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 15).
51. Črep z rozhrania tela a dna tenkostennej nádoby. Povrch leštený. Materiál hlinitý. Farba sivá. Datovanie: stredný neolit (tab. 6: 16).
52. Črep z maximálneho vydutia menšej závesnej nádoby s tunelovým uškom. Povrch zobia husto zoradené a hlboko vtlačené vpichy ohraničené ryhami. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 17).
53. Črep z okraja hrncovitej nádoby s kolkovanou výzdobou pod okrajom. Pod ňou je povrch zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčítý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 18).
54. Črep z hrncovitej nádoby s presekávaným okrajom. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčítý. Farba hnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 19).
55. Črep z hrncovitej nádoby s pretláčaným okrajom. Povrch je zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčítý. Farba odtiene hnedej a sivej. Datovanie: badenská kultúra (tab. 6: 20).
56. Črep z misy s mierne zaobleným telom. Povrch tesne pod okrajom vyhladený, nižšie od okraja zdrsnený slamovaním. Materiál hlinito-piesčítý. Farba odtiene hnedej. Datovanie: badenská kultúra (tab. 7: 1).

57. Črep z misy s malým uchom. V jeho hornej časti sa pôvodne nachádzali dva gombíkovité výčnelky. Ďalšia výzdoba pozostáva z vpichov usporiadaných do horizontálnej línie situovanej na úrovni perforácie ucha. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 7: 2).

58. Črep z misy s vyšším hrdlom a zaobleným telom. Z vnútornej strany má okraj pretláčaný jamkami. Hrdlo zdobia ryhy usporiadané do triangulárneho motívu s hrotmi orientovanými na dol. Pod nimi sú aplikované jamky z ktorých vychádzajú kanelúry. Povrch hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 7: 3).

59. Črep z misy s hrdlom a zaobleným telom. Povrch zdršňujú nepravidelne odtlačené horizontálne orientované línie. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 7: 4).

60. Črep z misy s vťahnutým ústím. Okraj je z vnútornej strany presekávaný. Povrch zdobia kanelúry zoradené do triangulárneho motívu s hrotmi orientovanými na dol, ústredný motív je ohraničený jamkami. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 7: 5).

61. Črep z misy s vťahnutým ústím, pod ktorým je situovaný malý, horizontálne prevŕtaný výčnelok. Nad ním je okraj mierne vyvýšený a pretláčaný jamkami. Povrch zdobia vpichy zoradené do línií, tie v celkovej kompozícii vytvárajú motív uzavretej kazety. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba sivá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 7: 6).

62. Črep z misy s nízkym hrdlom a stlačeným telom. Nad maximálnou vydutinou tela je situovaný malý výčnelok dekorovaný jamkami a kanelúrami. Nad ním je mierne vyvýšený a pretláčaný okraj. Z vonkajšej strany po celom obvode okraja sú vyhlbené jamky. Telo zdobia široké kanelúry. Povrch hladný až leštený. Materiál hlinito-piesčitý. Farba tmavohnedá. Datovanie: badenská kultúra (tab. 7: 7).

63. Črep z misy s mierne zaobleným telom. Z vnútornej strany má presekávaný okraj. Telo zdobia nepravidelne zvislé kanelúry. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba odtiene hnedej. Datovanie: badenská kultúra (tab. 7: 8).

64. Črep z misy s vťahnutým ústím, oblým telom a mohutným páškovým uchom, z ktorého nad okraj vybiehajú dva ploché gombíkovité výčnelky. Telo zdobia skupiny šikmo orientovaných kanelúr. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba odtiene hnedej. Datovanie: badenská kultúra (tab. 7: 9).

65. Črep zo stredne hrubej nádoby, na vonkajšej strane so zvyškom zelenožltej glazúry. Materiál hlinito-piesčitý. Farba tehlovo červená. Datovanie: novovek.

Drobné predmety

1. Dvojkónický praslen. Nezdobený. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba svetlohnedá. Rozmery: výška 5,5 cm, max. šírka 2,9 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 2: 2).

2. Dvojkónický praslen. Na jednej strane povrchu zdobený nepravidelnými vpichmi. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba svetlohnedá. Rozmery: výška 4,8 cm, max. šírka 2,4 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 2: 4).

3. Asymetrický praslen. Na jednej strane povrchu zdobený rytými líniami. Povrch hladný. Materiál hlinito-piesčitý. Farba svetlohnedá. Rozmery: výška 4,9 cm, max. šírka 2,7 cm. Datovanie: badenská kultúra (tab. 2: 6).

4. Dlátko. Nezdobené. Povrch hladný. Ostrie z oboch strán zbrúsené. Zvieracia kosť neanalyzovaná. Rozmery: zachovaná výška 8,4 cm (tab. 2: 8).

5. Fragment z výsady jelenieho parohu. Hrubší koniec so stopami opracovania, tenší koniec zlomený. Rozmery: zachovaná dĺžka 16 cm.

6. Otlkač. Nezdobený. Z viacerých strán evidentné stopy po objínaní. Materiál kameň (neurčený). Rozmery: priemer 4,9 cm (tab. 2: 9).

7. Sekerka (objavená 8 m od vchodu) – kamenná, drobná, lichobežníkového tvaru. Má zaoblený tyl aj boky, mierne poloblúkovité a nevýrazne vyštrbené ostrie. Rozmery: výška/dĺžka

4,3 cm, maximálna hrúbka 1,3 cm, šírka tylu 2,6 cm, šírka ostria 3,3 cm. Datovanie: eneolit (badenská kultúra) (obr. 3).

8. Čepel' – atypická, z kraja jadra. Materiál: červený rádiolarit so zelenými žilkami (pieninský). Rozmery: dĺžka 5,5 cm, maximálna šírka 1 cm, hrúbka 0,9 cm. Datovanie: eneolit?

9. Podložky (na obilie) – kamenné, fragmenty (2 ks). Na jednej strane obrúsené používaním. Materiál: jemnozrnný muskovitický pieskovec a strednozrnný pieskovec.

10. Brúsiky – kamenné, fragmenty (2 ks). Sú ploché, na jednej strane so stopami po brúsení. Materiál: jemnozrnný muskovitický pieskovec.

Iné nálezy

1. Zvieracie kosti (neanalyzované). Medzi nimi aj zuby prežúvavcov a jadro rohu ovce/kozy (*Capra/Ovis*).

2. Korýtko riečne (*Unio crassus*) – lastúry (3 ks).

3. Okruhliak – kremenný (riečny), bez stôp opracovania.

4. Uhlíky (5 ks). Smrek obyčajný (*Picea abies*). Analyzovala J. Mihályiová (2007).

4. Analýza nálezov z neolitu

Neolitických nálezov zo skorších terénnych aktivít (*Soják 2007*, 127 nn.), ako aj zo speleologicko-archeologických výkopov a zberov v rokoch 2006–2008, je veľmi málo a obmedzujú sa na nepočítané keramické zlomky. Podľa charakteru výzdoby sú prítomné všetky tri stredoneolitické kultúry, ktoré vystupujú na území Spiša – kultúra s mladšou lineárnou (notovou) keramikou, železovská i bukovohorská kultúra (*Soják 2000*). Keďže všetky dosiaľ objavené nálezy pochádzajú z porušenej kultúrnej vrstvy spolu so sprievodnými eneolitickými artefaktmi (badenskej kultúry), ojedinele aj z iných chronologicko-kultúrnych horizontov (doba bronzová, novovek), majú tak zberový charakter. Z analyzovanej neolitickej keramiky sa našiel fragment z rozhrania tela a dna tenkostennej nádoby (tab. 6: 16) a ďalší z tela tenkostennej nádoby s charakteristickou notovou výzdobou (tab. 6: 14). Možno predpokladať, že intenzívne eneolitické osídlenie a amatérske výkopy v jaskyni zničili neolitickú kultúrnu vrstvu bez zvyšku, čo však môže overiť jedine systematický archeologický výskum v Puklinovej jaskyni.

Datovanie atypickej rádiolaritovej čepele je problematické. Surovinová analýza artefaktu indikuje jej lokálny pôvod v rámci Spiša, aj keď z pomerne vzdialenejšej oblasti Pienin. Z ďalších nálezov nemožno jednoznačne do neolitu zaradiť ani jeden.

5. Analýza nálezov badenskej kultúry

5.1. Šálky

Z prezentovaného súboru keramiky patria šálky k najlepšie zachovaným nádobám. Sú vyrobené z hliny s prímiesou piesku, dobre vypálené. Majú vyhladený, v niektorých prípadoch precízne vyleštený povrch v odtieňoch hnedej až tma-

vosivej farby. Ich súčasťou bolo nad okraj prečnievajúce ucho. Prevládajú nezdobené tvary. Pri zdobených exemplároch sa výzdoba sústreďuje na maximálnu vydutinu tela, vynímajúc hrdlo, prípadne plochu tesne pod okrajom. Ornament pozostáva zo širších zvislých kanelúr. Šálky bez hrdla majú malé rozmery a nízke baňaté telo (tab. 1: 2, 4, 5), alebo široké ústie a veľké pásikové ucho (tab. 1: 1). Baňaté šálky s hrdlom či bez hrdla sú na východnom Slovensku charakteristické pre sídliskovú keramiku klasického stupňa badenskej kultúry (Horváthová 2007, 7, 8, tab. I: 7, 13, 14, 17, 29; 2010, 49). Ich produkcia narastala smerom k mladšej až neskorej fáze klasického stupňa, na čo nepriamo poukazujú početné nálezy z výšinných sídlisk (Horváthová – Furmánek 2005, 97, obr. 7: 3, 4, 6, 7, 9, 10; Novotná – Štefanovičová 1958, 268, tab. I: 5; Novotný – Kovalčík 1969, 16, tab. V; Soják 2001, 175, obr. 5: 5). Do tohto časového horizontu datujeme aj nízke široké šálky s uchom prečnievajúcim nad okraj, a to s hrdlom aj bez hrdla. Ich rôzne varianty poznáme z centrálnej i periférnych oblastí rozšírenia skupiny Ózd – Piliny, vid' nálezy z hrobu č. 1 v Centeri (Kalicz 1963, 7, tab. V: 3), z Veľkej Lomnice (Novotná – Štefanovičová 1958, 268), zo Žehry (Horváthová – Furmánek 2005, 97, obr. 7: 5, 8, 12, 16; Novotný – Kovalčík 1969, 16, tab. VI: 191), Stránskej (Nevizánsky 1999, 82, obr. 15: 5), Salgótarjánu (Korek 1968, 48, tab. X: 1–4; Patay 1999, 55, obr. 2: 2) a ďalších. Mimo vnútrokarpatskej oblasti sa baňaté i široké neprofilované šálky používali aj na badenských sídliskách v skupinách Zesławice-Pleszów a Mogila (Godłowska 1968, 133, 141, 149, tab. XIV: 15; XVII: 18; XXI: 17; Zastawny 1999, 17, obr. 5). Medzi keramickými nálezmi z Puklinovej jaskyne sa vyníma fragment výrazne profilovanej šálky so širokým ústím, mierne vyhnutým hrdlom a nízkym stlačeným telom. Veľké pásikové ucho sa nezachovalo. Jej vonkajší a vnútorný povrch je dokonale vyhladený a vyleštený (tab. 1: 3). Rôzne varianty výrazne profilovaných šálok sa na slovenskom území severného Potisia objavujú na konci mladšej a v neskorej fáze klasického stupňa badenskej kultúry (Horváthová 2007, 7, 8, tab. I: 15, 16, 18, 23, 28; 2008, obr. 7: 3–8).

5.2. Džbány/džbánky

Zachovali sa len v zlomkoch. Vyrobené sú z hliny s prímiesou piesku, majú kvalitný výpal. Súčasťou väčších džbánov boli niektoré uchá s väčšími hrotitými či plochými gombíkovitými výčnelkami (tab. 6: 1, 2). Z menších džbánkov pochádzajú najmenej tri fragmenty. Vyznačujú sa oblým až baňatým telom, zreteľne odsadeným od hrdla alebo okraja. Ich dná a pásikové uchá sa nezachovali. Výzdoba sa sústreďuje takmer na celom povrchu. Ústredný motív je variabilný, tvoria ho skupiny kanelúr ohraničené jamkami alebo presekávanými plastickými lištami (tab. 3: 2, 5). Jednoduchšia výzdoba pozostáva z jamiek situovaných pod okrajom a na rozhraní hrdla a tela (tab. 3: 6). Rôzne tvary takto profilovaných nádob sa bežne vyskytujú v nálezových celkoch mladšej až neskorej fázy klasického stupňa badenskej kultúry – vid' nálezy z Bešeňovej (Struhár 2002, 345,

obr. 4: 3, tab. VII: 1, 3), zo Šarišských Michalian (*Horváthová 2010*, tab. XL: 9; XLV: 8; LIII: 3), Zemplínskych Kopčian (*Horváthová 2010*, tab. XXVI: 5), Žehry (*Novotný – Kovalčík 1969*, 22, tab. XIII: 537) a z hrobu č. 6 v Centeri (*Kalicz 1963*, 11, tab. VI: 7). Ich početné exempláre poznáme tiež z územia Malopoľska, ako na to poukazujú nálezy zo sídlisk Zesławice-Pleszów, Zesławice-Dłubnia (*Godłowska 1968*, 115, tab. III: 7; *Godłowska – Gluza 1989*, 251, obr. 1: 5; *Sochacki 1988*, 62–63, tab. XXXVIII: 3–5; *Zastawny 1999*, obr. 5, 6; 2008, 181, obr. 5, 6) a Iwanowice - Babia Góra I (*Furholt – Machnik 2006*, 347, obr. 1: 1).

5.3. Misy

Zachovali sa len v zlomkoch. Sú vyrobené z hlíny s prímiesou piesku, dobre vypálené. Majú vyhladený, v niektorých prípadoch precízne vyleštený povrch v odtieňoch hnedej až tmavosivej farby. Pochádzajú z mís bez hrdla s viac alebo menej vťahnutým ústím (tab. 6: 7; 7: 1, 2, 5, 6, 9), a z profilovaných mís s hrdlom (6: 8; 7: 3, 4, 7, 8). Súčasťou niektorých fragmentov sú malé výčnelky alebo tunelové uchá, nad ktorými je mierne vyvýšený a pretláčaný okraj (tab. 7: 6, 7). Od nich sa odlišujú nízke pásikové uchá v hornej časti ukončené plochými gombíkovitými výčnelkami (tab. 6: 4; 7: 2, 9). Výzdoba na zachovaných zlomkoch je variabilná. Pokrýva celý povrch tela, v niektorých prípadoch aj hrdla. Tvoria ju ryhy, kanelúry, jamky, vpichy aplikované samostatne alebo vo vzájomných kombináciách (tab. 6: 7, 8; 7: 2, 3, 5, 7–9). Popri pomerne častom triangulárnom motíve je vyobrazený aj jednoduchší motív v podobe uzavretej kazety (tab. 7: 6). Niektoré črepy majú vonkajší povrch zdrsnený slamovaním. Nemožno vylúčiť, že časť z nich pochádza z neprofilovaných misovitých nádob (tab. 7: 1). Opísané nálezy datujeme do mladšej až neskorej fázy klasického stupňa badenskej kultúry. Svojimi tvarmi a výzdobou sú takmer identické s nálezmi mís skupín Zesławice-Pleszów a Mogila (*Zastawny 1999*, 17, obr. 5). Atypickú povrchovú úpravu pozorujeme len na jednom fragmente misy s hrdlom (tab. 7: 4). Jeho vonkajšia strana je zdrsnená nepravidelnými, horizontálne orientovanými odtlačkami pripomínajúcimi ryhy. Črepy s podobnou povrchovou úpravou sa vyskytujú len na niektorých výšinných sídliskách v povodí Popradu a Hornádu – vid' nálezy z Hrabušíc (*Horváthová 2008*, obr. 7: 10), ďalej zo Smižian (*Soják 2001*, obr. 6: 5) a Veľkej Lomnice (nepublikované). Vo všetkých prípadoch ide o nestratifikované nálezy posudzované v kontexte sídliskového materiálu najmladšej fázy klasického stupňa badenskej kultúry.

5.4. Amfory

Zachovali sa len v zlomkoch. Sú vyrobené z hlíny s prímiesou piesku, dobre vypálené. Majú vyhladený povrch v odtieňoch svetlohnedej až tmavosivej farby. Z amfor s vysokým hrdlom pochádzajú najmenej štyri fragmenty (tab. 3: 1; 4:

2, 4, 6). Ich výzdoba je jednoduchá. Pozostáva z jamiek usporiadaných do horizontálnych alebo kvadratických línií. V jednom prípade je v strednej časti hrdla situované malé tunelové ucho (tab. 4: 6). Z nádob amforovitých tvarov pochádzajú aj ďalšie dva zlomky z rozhrania hrdla a tela. Sú bohato zdobené kanelúrami a hlbokými vpichmi (tab. 3: 3, 4). Amfory s vysokým hrdlom a extrémne rozšíreným telom patria k bežným keramickým tvarom na sídliskách skupiny Zesławice-Pleszów a Mogila (*Godłowska 1968*, 111, tab. I: 18; *Rook 1971*, 119, obr. 7, 9, 28; tab. XXXVIII: 10; *Zastawny 1999*, 17, obr. 5).

5.5. Hrnce

Zachovali sa v zlomkoch. Vyrobené sú z hlíny s prímiesou piesku. Väčšinou majú zdrsnený povrch v odtieňoch hnedej až sivohnedej farby. Rekonštruovať sa podarilo len jednu nádobu. Má nízke hrdlo, baňaté telo a rovné neodsadené dno. Na jej maximálnej vydutine sa nachádza oblý výčnelok s vertikálnym otvorom. Výzdoba pozostáva z jamiek ohraničujúcich hornú a dolnú časť hrdla (tab. 1: 6). Ostatné zlomky hrncovitých nádob patria k hrubostennej keramike. Majú slamovaný povrch a výraznú plastickú výzdobu situovanú pod okrajmi a na tele (tab. 2: 10, 11; 4: 3, 5; 5: 1–11; 6: 18–20). Úprava hrncov v takejto podobe je typická pre mladšiu až neskorú fázu klasického stupňa badenskej kultúry v severopotiskej oblasti, na Liptove a taktiež na vyššie menovaných sídliskách badenskej kultúry v Malopoľsku (*Furholt – Machnik 2006*, 347, obr. 2: 1, 2, 6, 7; *Giertlová 2001*, 95, tab. 1; *Godłowska 1968*, 149, 157, 161, 170, tab. XXI: 10, 11; XXVI: 7, 9; XXVII: 9; XXX: 17; XXXIV: 5; *Godłowska – Gluza 1989*, 251, obr. 1: 7, 10; *Horváthová 2007*, 14, 15, tab. VIII: 22, 23; *Horváthová – Furmánek 2005*, 97, obr. 23: D-F 1-3; *Korek 1968*, obr. 12: 7, 8, tab. III: 20, 25; V: 6; VIII: 10, 11; *Soják 2001*, obr. 9: 10; *Struhár 2001*, tab. IV: 5, 7; V: 3, 6; VI: 8; *Novotná – Štefanovičová 1958*, tab. I: 7; *Rook 1971*, 118, 119, 161, 183, obr. 8, 23, 30, tab. V: 8; VI: 9, 10; XI: 1, 2; XIV: 11; XVII: 12; XX: 11, 12; XXI: 1, 7; XXXI: 6; XLVIII: 6, 12; LIX: 1, 3–5).

5.6. Závesné nádoby

Z uvedeného typu nádoby pochádza jeden črep. Je vyrobený z hlíny s prímiesou piesku, má sivú farbu. Povrch zdobia husto zoradené a hlboko vtlačené vpichy ohraničené ryhami. Na maximálnej vydutine sa nachádza tunelové ucho s vertikálnym otvorom (tab. 6: 17). Výzdoba a tvar črepu sú podobné fragmentom závesných nádob zo Žehry-Dreveníka (*Horváthová – Furmánek 2005*, 97, obr. 6: 1, 3), Žehry - Temnej jaskyne (*Soják 2005*, obr. 13: 7, 9, 12) a Veľkej Lomnice (*Novotná – Štefanovičová 1958*, 270, tab. I: 1). Analógie k nim poznáme aj z Liptova (*Struhár 2001*, tab. III: 3, 5, 8; VI: 1) a Malopoľska (*Rook 1971*, tab. XL: 10; XLII: 6, 12; LXVI: 13). Podobne ako aj predošlé nálezy ich datujeme do záverečného horizontu badenskej kultúry.

5.7. *Miniaturne nádoby*

Patria k nim dva zlomky v tvare miniatúrnych misiek (tab. 2: 1, 3). Vyrobené sú z hliny s prímiesou piesku, dobre vypálené. Povrch je hladý, nezdobený. V rámci sídliskového materiálu badenskej kultúry na východnom Slovensku sa miniatúrne nádoby objavujú veľmi sporadicky, a to počas celého klasického stupňa. Indikujú to nálezy z Brehova (*Horváthová 2005*, 33, obr. 4: 4), Šarišských Michalian (*Horváthová 2010*, tab. XLV: 9) a Veľkej Lomnice (*Novotná – Štefanovičová 1958*, 270, tab. I: 3, 6, 9). Veľmi malé rozmery vykazuje aj jeden črep s uchom typu Viss (tab. 6: 3). Nemožno vylúčiť, že taktiež pochádza z miniatúrnej nádoby.

5.8. *Drobné predmety*

Z obdobia badenskej kultúry pochádzajú aj tri hlinené prasleny s približne rovnakými rozmermi (tab. 2: 2, 4, 6). Odlíšu sa tvarom tela a výzdobou. V prípade dekorovaných exemplárov sa ornament sústreďuje len na ich jednu stranu. Pozostáva zo skupín jamiek a rýh v okolí stredového otvoru. Zdobené prasleny sa pomerne často vyskytujú na sídliskách badenskej kultúry. Doposiaľ najviac exemplárov pochádza z výšinného sídliska vo Veľkej Lomnici (*Novotný – Novotná – Kovalčík 1991*, obr. 10). S badenským osídlením jaskyne možno spojiť aj nález drobnej kamennej lichobežníkovej sekerky, ktorá je špecifickým tvarom tohto typu artefaktu, vystupujúcom na mnohých sídliskách badenskej kultúry na Slovensku, resp. tiež na Spiši (*Hovorka – Soják 1997*, 7 nn.; *Lichardus 1960*). Ostatné drobné predmety nemožno kultúrne zaradiť.

6. *Vyhodnotenie*

Posudzovaný archeologický materiál z Puklinovej jaskyne na Dreveníku pri Žehre pochádza z poškodených jaskynných sedimentov a tvorí pomerne početný nálezový súbor. Najstaršie doklady osídlenia datujeme do obdobia stredného neolitu (kultúra s mladšou lineárnou keramikou, železovská a bukovohorská kultúra). Jaskyňa bola najintenzívnejšie využívaná v eneolite ľuďom badenskej kultúry. Z tohto obdobia sa zachoval početný keramický materiál. Napriek tomu, že nálezová situácia a zlomkovitosť materiálu nespĺňajú vhodné kritériá pre riešenie typologicko-chronologických otázok, získané nálezy vhodne dopĺňajú naše informácie o materiálnej náplni badenskej kultúry na Spiši. Stav zachovania keramiky v mnohých prípadoch eliminuje jej kategorizáciu ku konkrétnemu keramickému tvaru. Najlepšie sa zachovali šálky. Z ostatnej keramiky bolo možné identifikovať fragmenty džbánov, džbáňkov, mís, amfor, hrncov, závesných a miniatúrnych nádob. Okrem šálok sa podarilo zrekonštruovať jednu hrncovitú nádobu s výnimočne vyhladeným až vylešteným povrchom. Šálky, zlomky mís a džbáňkov majú jednoduchý baňatý, ale i výrazne profilovaný tvar. Súčasťou niektorých

z nich boli pásikové uchá niekedy ukončené hrotitými alebo gombíkovitými výčnelkami. Veľmi vzácny exemplár predstavuje zlomok z menšej závesnej nádoby s výraznou plastickou a rytou výzdobou. Takto modelované a dekorované nádoby sa vyskytujú len na území Spiša a Malopoľska, kde charakterizujú záverečný horizont badenskej kultúry. Do tohto obdobia predbežne datujeme tiež fragment misy pokrytý nepravidelne odtlačenými horizontálne orientovanými líniami. Vo výzdobe ostatnej keramiky prevláda geometrický štýl s vyobrazením lineárnych, triangulárnych a kvadratických vzorov. Podstatná časť nálezov je nezdobená, alebo sa ornament obmedzuje len na jednoduché línie vyhotovené z jamiek alebo vpichov. Z jednoduchej lineárnej výzdoby je odvodený aj motív uzavretej kazety. V plastickej výzdobe v horných partiách úch sledujeme prevahu gombíkovitých výčnelkov (typu Ózd) nad hrotitými výčnelkami (typu Viss). PseudofORMY naznačujúce gombíkovité výčnelky sú modelované aj prostredníctvom vyvýšených okrajov nad tunelovými uchami či inou plastickou výzdobou (tab. 7: 6, 7). Časté zdršňovanie povrchu hrubostenných nádob v kombinácii s pretláčanými alebo presekávanými lištami patrí taktiež k typickým prejavom neskorobadenskej keramiky. Prezentované eneolitické nálezy z Puklinovej jaskyne na základe tvarov a výzdoby keramiky datujeme do mladšej až neskorkej fázy klasického obdobia badenskej kultúry (stupňa IV). V širšom kontexte vývoja badenskej kultúry v severnom Potisí zodpovedajú nálezovému horizontu skupiny Ózd – Piliny s postupným doznievaním vplyvu skupiny Viss. K naznačeným tvarom nádob a ich výzdobe nachádzame najbližšie analógie na badenských sídliskách v Malopoľsku, v skupinách Zesławice-Pleszów a Mogila.

Literatúra

- Bárta, J. 1958:* Neolitické a eneolitické osídlenie Puklinovej jaskyne na Dreveníku pri Žehre, Archeologické rozhledy 10, 465–471.
- Bárta, J. 1983:* Pohrebisko a praveké sídlisko v jaskyni Dúpna diera pri Slatinke nad Bebravou, Študijné zvesti AÚ SAV 20, 15–37.
- Bella, P. – Hlaváčová, I. – Holúbek, P. 2007:* Zoznam jaskýň Slovenskej republiky (stav k 30. 6. 2007). Liptovský Mikuláš.
- Furholt, M. – Machnik, J. 2006:* Iwanowice Babia Góra I and the settlements with Baden ceramics in Little Poland. Questions concerning their duration, Sprawozdania Archeologiczne 58, 325–354.
- Giertlová, M. 2001:* Neskoroeneolitické nálezy zo Spišského hradu. In: Metlička, M. (ed.), Otázky neolitu a eneolitu našich zemí – 2000. Nitra, 91–103.
- Godłowska, M. 1968:* Materiały z osady kultury ceramiki promienistej w Zesławicach-Dłubni (Kraków-Nowa Huta) na stanowisku I, Materiały Archeologiczne Nowej Huty 1, 91–172.
- Godłowska, M. – Gluza, I. 1989:* Radial Ware Culture, Classical Phase. Cracow-Nowa Huta, site 17 (Pleszów), settlement, Przegląd Archeologiczny 36, 251–253.
- Horváthová, E. 2005:* Keramické nálezy zo sídliska badenskej kultúry z Brehova, okres Trebišov. In: Miroššayová, E. (ed.), Východoslovenský pravek 7. Nitra, 31–45.
- Horváthová, E. 2007:* Prehľad typov nádob badenskej kultúry v Potisí. In: Miroššayová, E. (ed.), Východoslovenský pravek 8. Nitra, 5–32.

- Horváthová, E. 2008:* About the Development of the Baden Culture in the Region of the Northern Tisza River in Slovakia. In: Furholt, M. – Szmyt, M. – Zastawny, A. (eds.), *The Baden Complex and Outside World (Proceedings of the 12th Annual Meeting of the EAA 2006, Cracow)*. Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa/Studia nad Pradziejami Europy Środkowej 4. Bonn, 111–130.
- Horváthová, E. 2010:* Osídlenie badenskej kultúry na Slovenskom území severného Potisia. Nitra.
- Horváthová, E. – Furmánek, V. 2005:* Príspevok k súčasnému poznaniu badenského osídlenia na výšinnom sídlisku Žehra-Dreveník. In: Cheben I. – Kuzma I. (eds.), *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2004*. Nitra, 91–134.
- Hovorka, D. – Soják, M. 1997:* Neolithic/Aeneolithic/Early Bronze Age Polished Stone Industry from the Spiš Area (Northeastern Slovakia), *Slovenská archeológia* 45, 7–34.
- Kalicz, N. 1963:* Die Pécelér (Badener) Kultur und Anatolien. Budapest.
- Korek, J. 1968:* Eine Siedlung der Spätbadener Kultur in Salgótarján-Pécskö, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 20, 37–58.
- Lichardus, J. 1960:* Kamenné nástroje na Slovensku a ich hlavné typy, *Archeologické rozhledy* 12, 842–859.
- Mihályiová, J. 2007:* Žehra – Puklinová jaskyňa. Výskumná správa archeobotanická. Nálezová správa č. 16 335/07, uložená na AÚ SAV Nitra.
- Mihál, F. 2008:* Nové objavy v travertínoch pri Spišskom Podhradí, *Spravodaj SSS (Liptovský Mikuláš)* 39/2, 38–40.
- Nevizánsky, G. 1999:* Novšie výskumy sídlisk ľudu badenskej kultúry na južnom Slovensku, *Slovenská archeológia* 47, 67–89.
- Novotná, M. – Štefanovičová, T. 1958:* Výšinné sídlisko vo Veľkej Lomnici a osídlenie kanelovanou kultúrou na Spiši, *Sborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského* 9, 267–290.
- Novotný, B. – Kovalčík, R. M. 1969:* Katalóg archeologických pamiatok Spiša 1. Vlastivedná miestnosť Spišské Podhradie. Bratislava – Poprad.
- Patay, P. 1999:* A badeni kultúra Ózd-Pilinyi csoportjának magaslati telepei, *A. Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 37, 45–56.
- Rook, E. 1971:* Materiały kultury ceramiki promienistej odkryte na stanowisku Nowa Huta-Pleszów (badania w latach 1954–1963), *Materiały Archeologiczne Nowej Huty* 4, 111–231.
- Skutil, J. 1951:* Dreveník, *Krásy Slovenska* 28, 249–251.
- Sochacki, Z. 1988:* Zespół osadniczy kultury ceramiki promienistej w Krakowie-Zesławicach. Warszawa.
- Soják, M. 2000:* Neoliticke osídlenie Spiša, *Slovenská archeológia* 48, 185–314.
- Soják, M. 2001:* Sídliská ľudu badenskej kultúry na Spiši. In: Metlička, M. (ed.), *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí – 2000*. Plzeň, 161–190.
- Soják, M. 2005:* Osídlenie Temnej jaskyne pod Spišským hradom. In: Miroššayová, E. (ed.), *Východoslovenský pravek* 7. Nitra, 83–100.
- Soják, M. 2007:* Osídlenie spišských jaskýň od praveku po novovek. Nitra.
- Soják, M. – Mihál, F. 2007:* Interdisciplinárna spolupráca pri výskume speleoarcheologických lokalít na Slovensku (so zameraním na východné Slovensko). In: *Ve službách archeologie* 1. Brno, 231–251.
- Struhár, V. 2002:* Sídlisko badenskej kultúry v Bešeňovej. In: Cheben, I. – Kuzma, I. (eds.), *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2001*. Nitra, 343–362.
- Zastawny, A. 1999:* Uwagi na temat chronologii osadnictwa kultury badenskiej w zachodniej części Małopolski, *Sprawozdania Archeologiczne* 51, 9–55.
- Zastawny, A. 2008:* The Baden and the Funnel Beaker-Baden Settlement in Lesser Poland. In: Furholt, M. – Szmyt, M. – Zastawny, A. (eds.), *The Baden Complex and Outside World (Proceedings of the 12th Meeting of the EAA 2006, Cracow)*. Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa/Studia nad Pradziejami Europy Środkowej 4. Bonn, 177–188.

DIE NEOLITHISCHE UND ÄNEOLITHISCHE BESIEDLUNG DER HÖHLE PUKLINOVÁ JASKYŇA AUF DEM DREVENÍK BEI ŽEHRA

Das beurteilte archäologische Material aus der Höhle Puklinová jaskyňa auf dem Berg Dreveník bei Žehra (Bez. Spišská Nová Ves, Slowakei) stammt von beschädigten Höhlensedimenten und bildet einen relativ großen Fundkomplex. Es enthält Bruchstücke ur- und neuzeitlicher Keramik, tönerner Spinnwirtel, das Fragment eines verbrannten Geweihs, einen Meißel aus Bein, eine atypische Klinge aus radiolaritartigem Gestein, ein Steinbeil, einen Klopstein, Fragmente von Sandsteinplatten und Schleifsteinen, einen Kieselstein, eine Flussmuschel, Holzkohle und Tierknochen. Die ältesten Belege einer Besiedelung datieren wir in den Zeitraum des mittleren Neolithikums (Kultur mit jüngerer Linearbandkeramik, Želiezovce-Gruppe, Bükker Kultur). Am intensivsten wurde die Höhle vom Volk mit der Badener Kultur im Äneolithikum genutzt. Aus diesem Zeitraum ist eine Fülle an Keramikmaterial erhalten geblieben – Fragmente von Tassen, großen und kleinen Krügen, Schüsseln, Amphoren, Töpfen, Hängegefäßen und Miniaturgefäßen. Die Tassen zählen zu den am besten erhaltenen Formen (Taf. 1: 1–5). Sie haben ein kleineres Format und einen bauchigen Körper, oder eine breite Mündung mit profiliertem und nicht profiliertem Körper. Häufig waren sie auch mit einem hohen, über den Rand hinausragenden Henkel versehen. Auf das Vorhandensein von Krügen (Taf. 3: 2, 5, 6; Taf. 6: 1, 2) weisen lediglich Fragmente von Henkeln mit größeren, spitzen oder knopfartigen Knubben hin. Die kleineren flacheren Krüge hatten einen runden und bauchigen Körper. Zu den zahlreicheren Funden zählen Scherben aus unterschiedlich profilierten und nicht profilierten Schalen mit und ohne Verzierung (Taf. 6: 4, 7, 8; Taf. 7). Einige von ihnen waren mit plastischen Knubben, Tunnelhenkeln oder Henkeln mit kleineren knopfartigen Knubben versehen. Bei den Töpfen (Taf. 1: 6; Taf. 2: 10, 11; Taf. 4: 3, 5; Taf. 5; Taf. 6: 18–20) handelt es sich überwiegend um dickwandige Keramik mit besenstrichgerauhter Oberfläche. Eine Ausnahme bildet nur ein rekonstruiertes topfartiges Gefäß mit vollkommen glatter Oberfläche. Die Torsi der erhaltenen amphorenartigen Gefäße (Taf. 3: 1, 3, 4; Taf. 4: 2, 4, 6) haben größere Abmessungen, einen hohen Hals und extrem breiten Körper. Die Miniaturgefäße (Taf. 2: 1, 3) werden durch die Bruchstücke zweier flacher profilloser Schalen dargestellt.

Einige Scherben sind reich mit Kannelierungen, Rillen, Grübchen, Stichornamenten, plastischen Leisten und unterschiedlichen Knubben verziert. Bei den Verzierungen überwog ein geometrischer Stil mit der Darstellung von Dreiecks- und Quadratmustern. Der wesentliche Teil der Funde ist unverziert, oder das Ornament beschränkt sich lediglich auf einfache, aus Grübchen oder Stichen bestehende Linien. Bei der plastischen Verzierung der Henkel beobachten wir ein Übergewicht an knopfartigen Knubben über spitze Knubben. Zu den sehr jungen Zierelementen zählen Kassettenverzierungen, knopfartige Knubben, aber auch ihnen sehr ähnliche, oberhalb von Tunnelhenkeln oder Knubben hochgezogene Ränder. Das häufige Aufrauen der Oberfläche von dickwandigen Gefäßen zählt in Kombination mit Tupf- oder Kerbleisten zu den typischen Erscheinungen in der späten Badener Keramik der Ostslowakei. Die hier vorgestellten äneolithischen Funde aus der Höhle Puklinová jaskyňa datieren wir aufgrund der Keramikformen und -verzierungen in die jüngere bis späte Phase der klassischen Badener Kultur (Stufe IV). Im breiteren Entwicklungskontext der Badener Kultur im nördlichen Theißgebiet entsprechen sie dem Fundhorizont der Gruppe Ózd – Piliny mit ausklingendem Einfluss der Gruppe Viss. In den angedeuteten Gefäßformen und ihren Verzierung sind sie darüberhinaus jedoch auch Funden aus Badener Siedlungen in Kleinpolen in den Gruppen Zesławice-Pleszów und Mogiła ähnlich.

Abb. 1. Žehra, Bez. Spišská Nová Ves, Höhle Puklinová jaskyňa. 1 – Eingang; 2 – Höhlenraum hinter der „Feuerhalle“ (Ohnisková sieň); 3 – mittleres Niveau; 4 – unteres Niveau. Foto F. Mihál.
Abb. 2. Žehra, Bez. Spišská Nová Ves, Höhle Puklinová jaskyňa. 1 – Ohnisková sieň („Feuerhalle“); 2 – Metallgitter im Eingang.

Abb. 3. Žehra, Bez. Spišská Nová Ves, Höhle Puklinová jaskyňa. Äneolithisches Beil.

Abb. 4. Žehra, Bez. Spišská Nová Ves, Höhle Puklinová jaskyňa. Vermessung der Höhle mit den neuentdeckten Räumen. Die Pfeile kennzeichnen auch die Stellen der archäologischen Funde aus den Jahren 2006–2008 (nach F. Mihál' et al.).

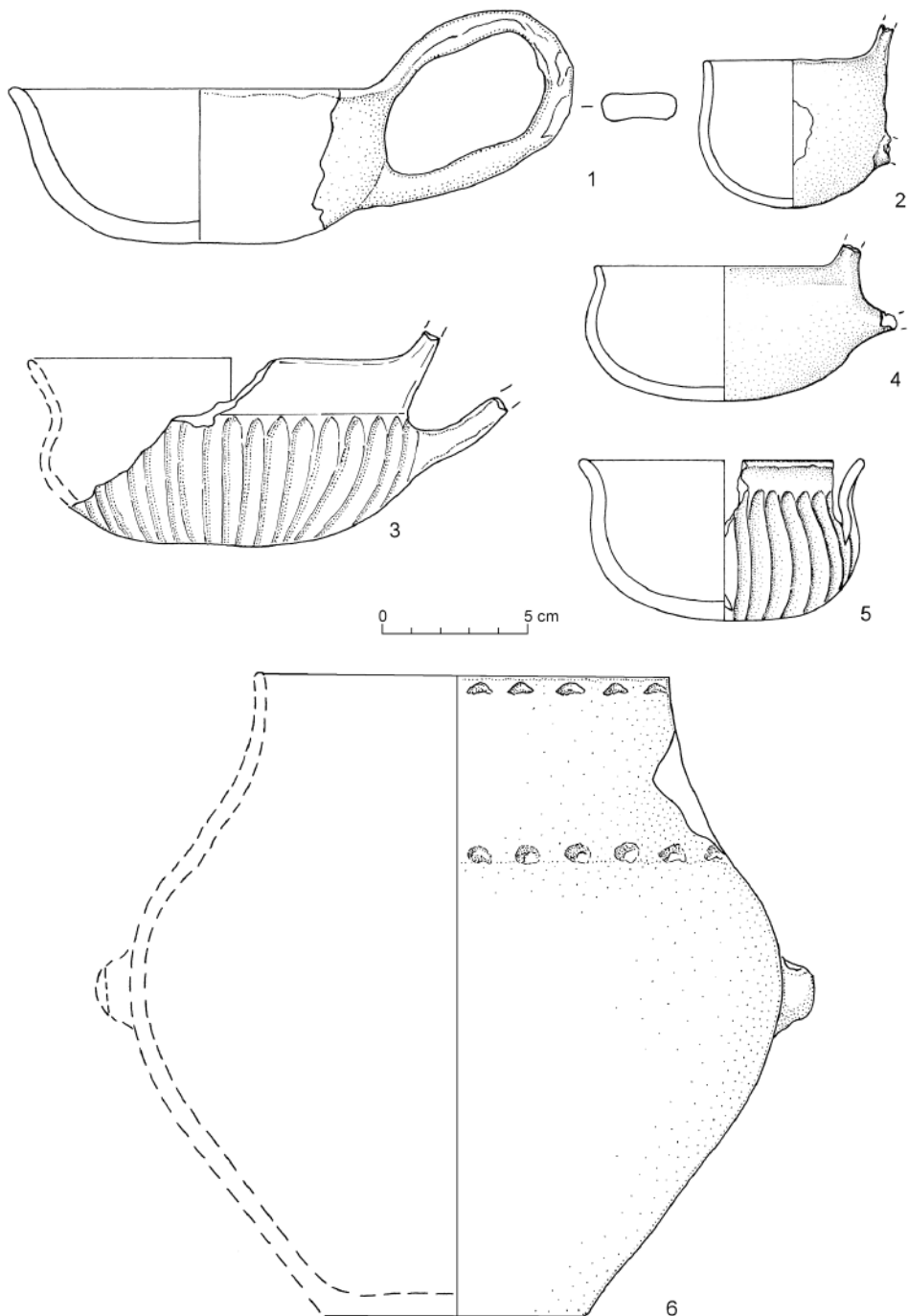
Taf. 1. Žehra, Bez. Spišská Nová Ves, Höhle Puklinová jaskyňa. Auswahl an Keramikmaterial.

Taf. 2. Žehra, Bez. Spišská Nová Ves, Höhle Puklinová jaskyňa. 1–7, 10, 11 – Auswahl an Keramikmaterial; 8 – Meißel aus Bein; 9 – Mahlstein.

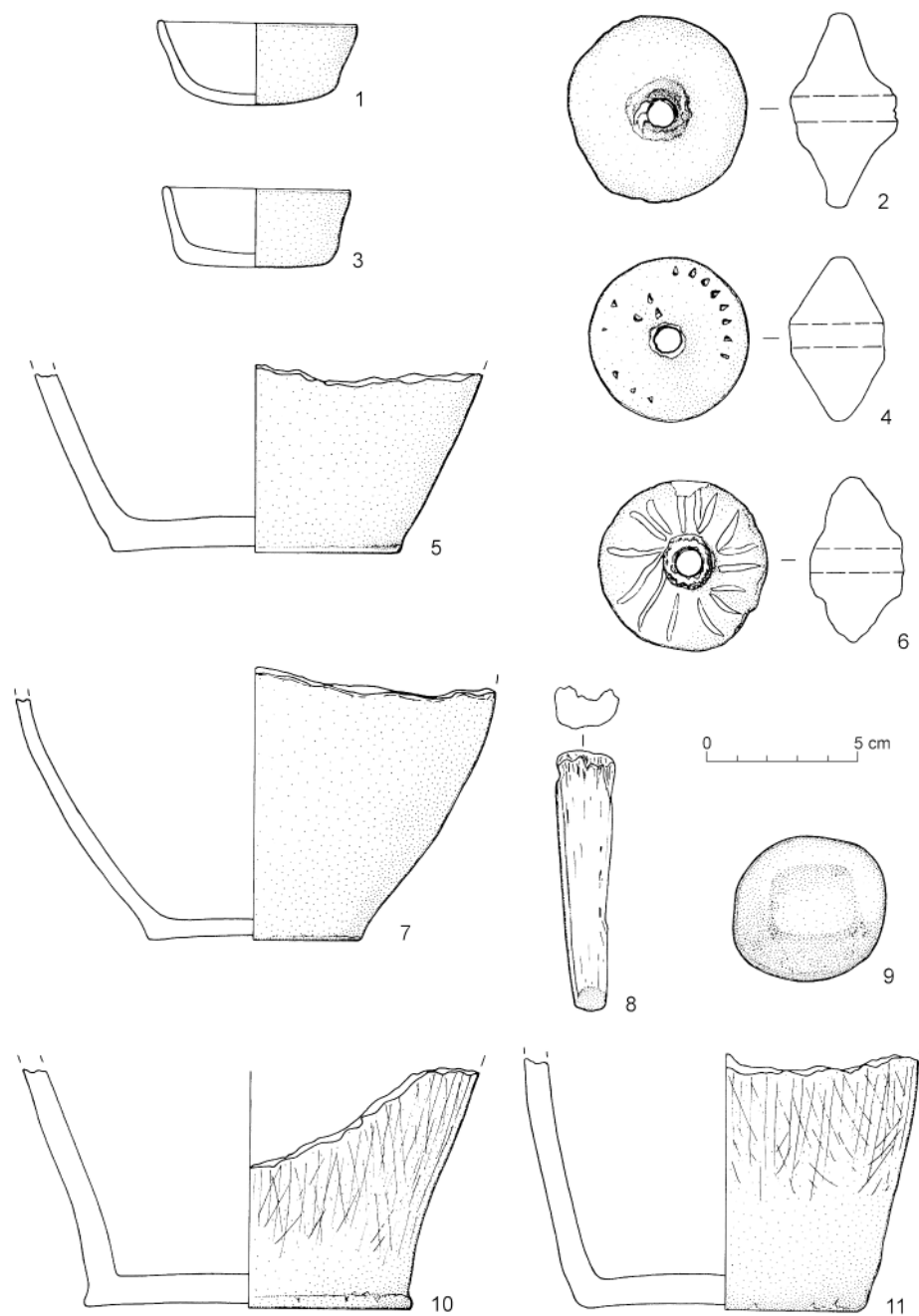
Taf. 3. Žehra, Bez. Spišská Nová Ves, Höhle Puklinová jaskyňa. Auswahl an Keramikmaterial. Maßstäbe: a – 1; b – 2–6.

Taf. 4–7. Žehra, Bez. Spišská Nová Ves, Höhle Puklinová jaskyňa. Auswahl an Keramikmaterial.

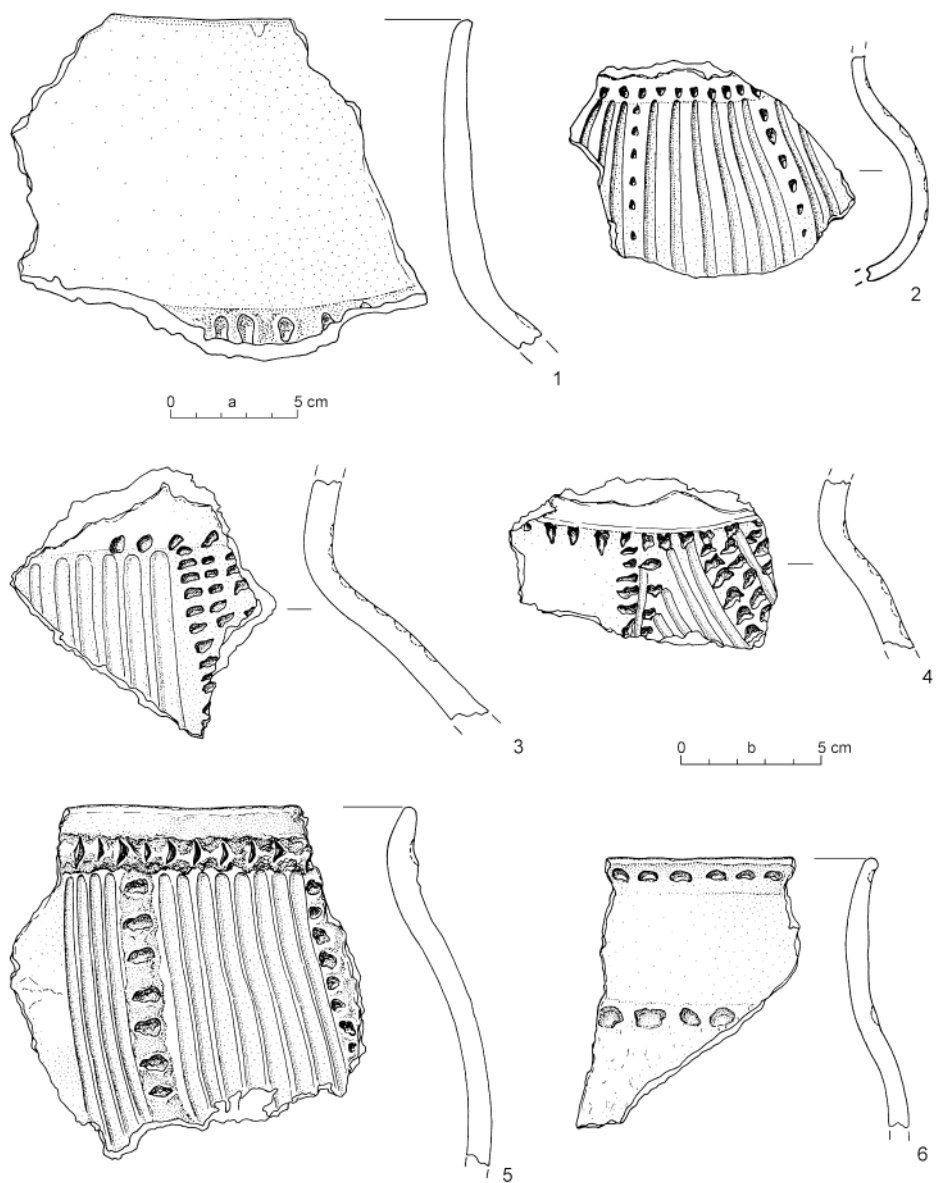
Übersetzt von B. Magar

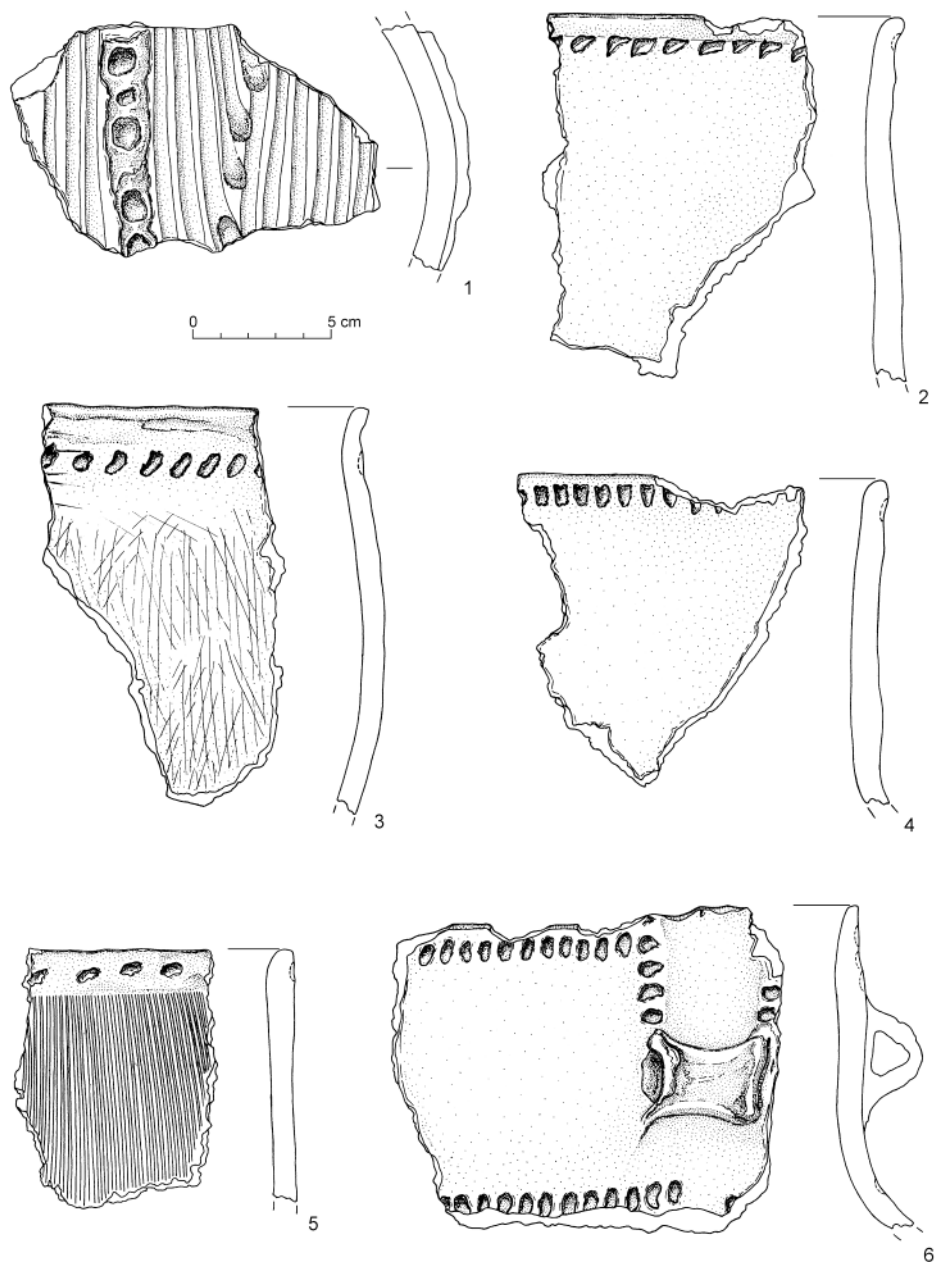
Tab. 1. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. Výber keramického materiálu.

Tab. 2. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. 1–7, 10, 11 – výber keramického materiálu; 8 – kostené dlátko; 9 – kamenný drvič.

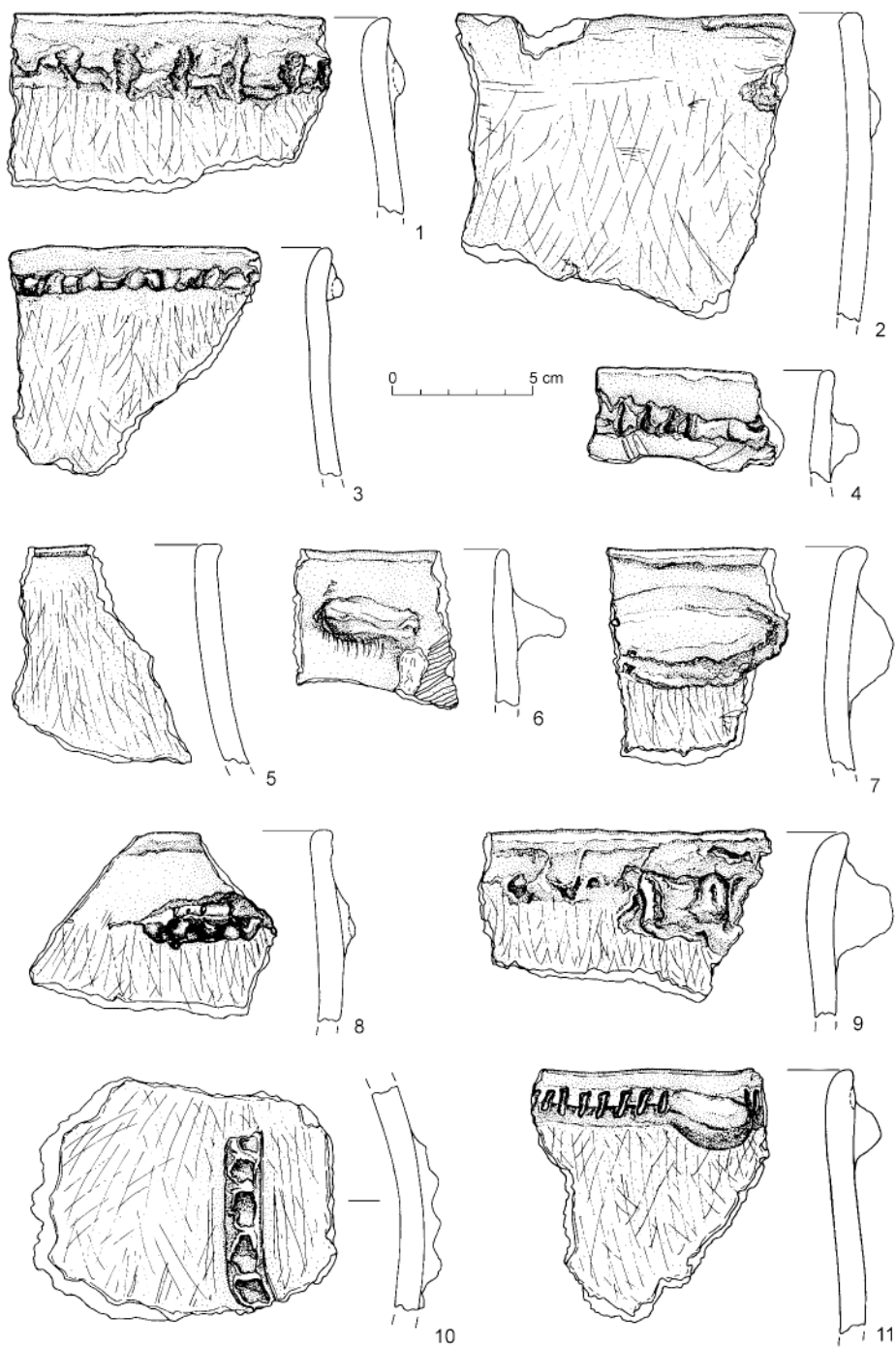

Tab. 3. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. Výber keramického materiálu. Mierky: a – 1; b – 2–6.

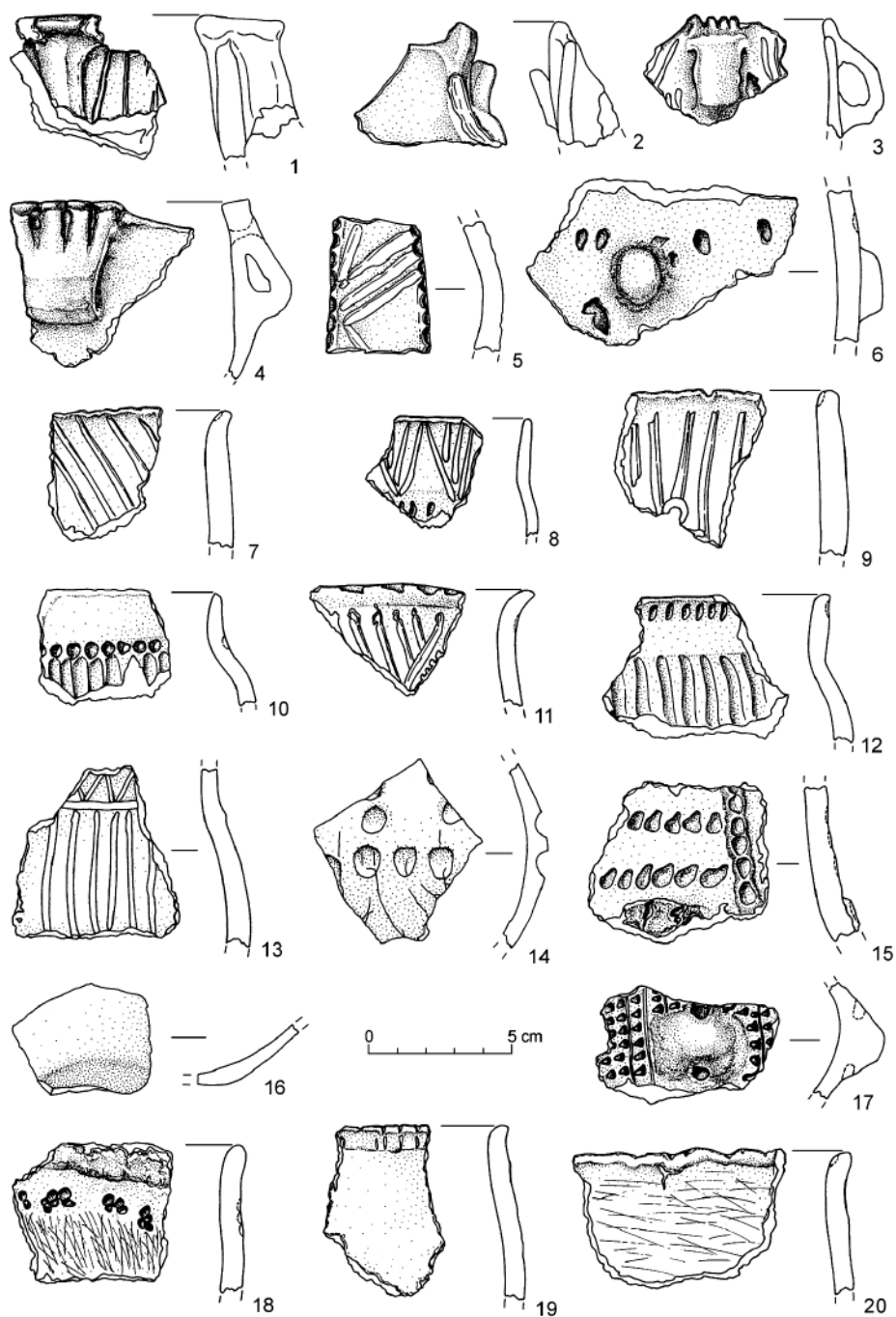

Tab. 4. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. Výber keramického materiálu.

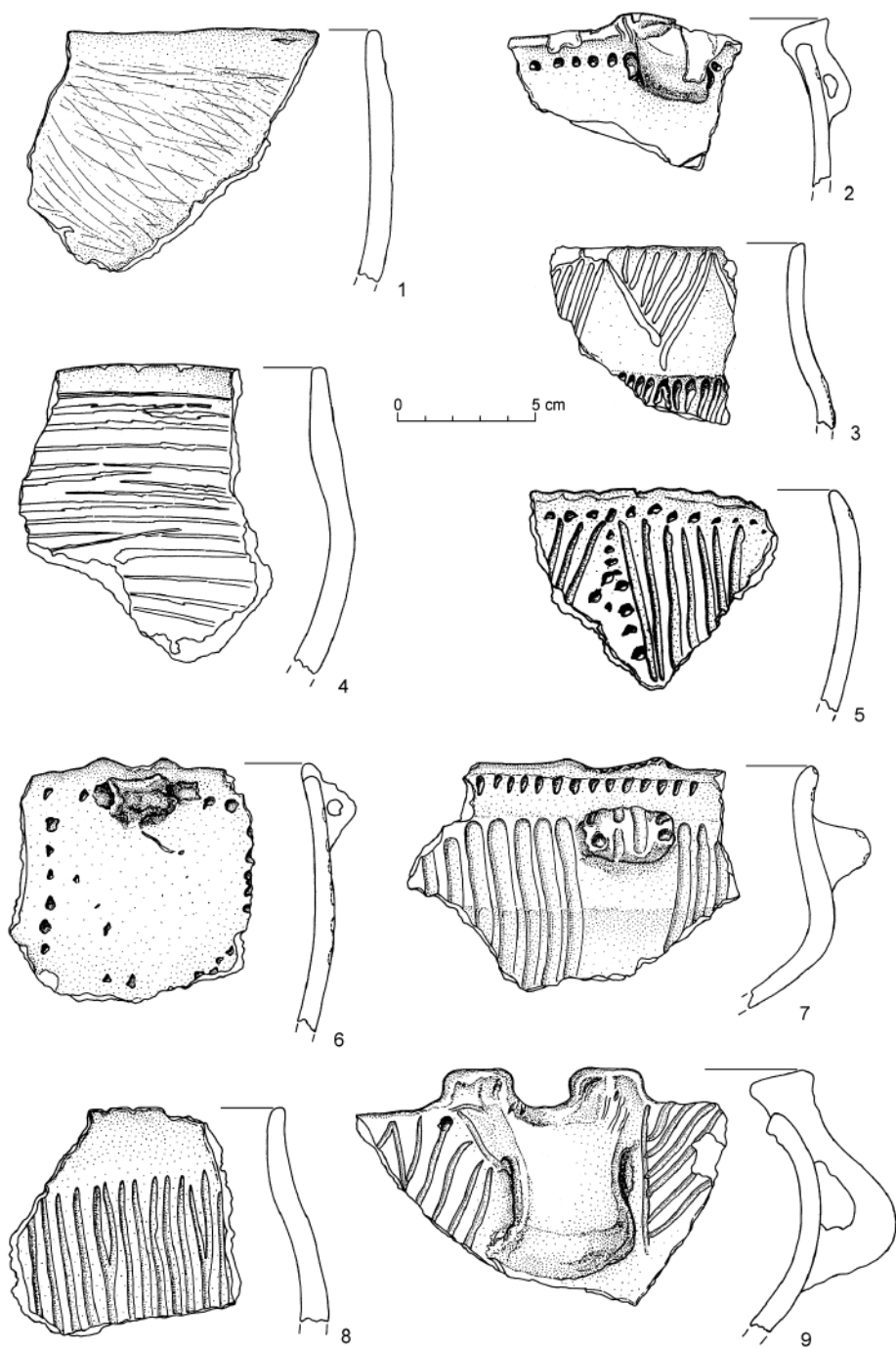

Tab. 5. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. Výber keramického materiálu.

Tab. 6. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. Výber keramického materiálu.

Tab. 7. Žehra, okr. Spišská Nová Ves, Puklinová jaskyňa. Výber keramického materiálu.

